

Адатланмагъан ачыкъ дарс:

Жаминат Керимова.

"Тул къыз" деген поэмада тул

къызны

келпетин ачыв

Дарсны онгаргъан МКОУ «Костекская СОШ им. Бакиева Б.Ш.»
деген шоланы муаллими Атавова Супуяханым Гасановна

Къумукъ адабият. 9 клас.

Дарсны темасы: Жаминат Керимова . «Тул кыыз». 2-6 бөлүк.

Дарсны мурады: 1. Поэманы экинчи - алтынчы бөлүклерин охумақ, оланы аслу маънасын ачмақ.
2. Яшланы патриот гыслерин уятмақ, дав гелтирген кыйынлыкъланы эсгере туруп, яшланы «Давлар болмасын!»-деген ойгъа гелтирмек.
3. Яшланы адабият асарны чеберлик янына агъамият берме уйретмек.

Къурал: Там газет, суратлар.

Дарсны барышы.

Эпиграф:

Юрек булан алгъанман
Алгъан - алгъан абатым,
Йыр булан юрегимден
Чыкыгъан эки къанатым.

Макътав болсун халкъыма
Йырларымдан тоймайгъан,
Къанаты сынгъан къушдай
Болма мени кыймайгъан.

/Ж.Керимова/

I. Къурум мюгълет.

Муаллимни сёзю:

Жаминатны яшаву кыйын болгъанны гъакъында гетген дарсда сёйледи. Озьюню кыйынлы гъалына да къарамайлы, ана тилин кёп сюеген таргъулу кыыз озюню Ватанына бакыгъан сюювюн йырларындан таба халкъына етишдирген. Кыйын кысмет огъар гыслерин айтма, адамлагъа йыры булан ювукъ болма четим этип болмагъан. Бу дарсгъа эпиграф этилип алынган сёзлер - Жаминатны озюню сёзлери. Озьюню эки де аягы юрюмейли, юрек булан абат алагъанын, йырлары къанатлары болуп бийик кёкге багып талпынгъанын айта, озюню шо талпынывуна гюч береген азиз къумукъ халкъын шаир абурлай ва сыйлай.

Жаминатны тилини байлыгына мюкюр болган Камал Абуков Жаминатгъа: «Къумукъ поэзияны жавгъары» деген. О сёзлер тегин айтылмагъанын шу дарсда исбат этме къаражакъбыз. Жаминатны бары яшаву – язган асарларыны ичинде. Ону гъакъында кёстекли йырав С.Амирханов булай деген:

Таргъуну гёзел кызы,
Жаминат сени атынг...

(яшлар йырны йырлайлар.)

Жаминат

Яшлыкъны кызыл гюлю,
Жаминат сени атынг.
Бизин «Дослукъ» журналгъа
Чыкыган йырынг, суратынг.

П-в

Огъ Жаминат, Жаминат!
Кёкню айны, юлдузу.
Биз сенден сююнебиз,
Таргъуну гёзел кызы.

Мени кёп суйген йырым
Сен язган йыр «Гюльнарарат».

Радиодан эшитсем,
Юрегим бола рагъат

П-в

Ёл йыракъ болган булан,
Юрек ювукъ болажакъ.
Сен язган йыр «Гульнарарат»
Даим эсде къалажакъ.

П-в

Ц. Сынавун мекенлещдирив: Жаминат Керимова «Тул кызы»
биринчи бёлук .

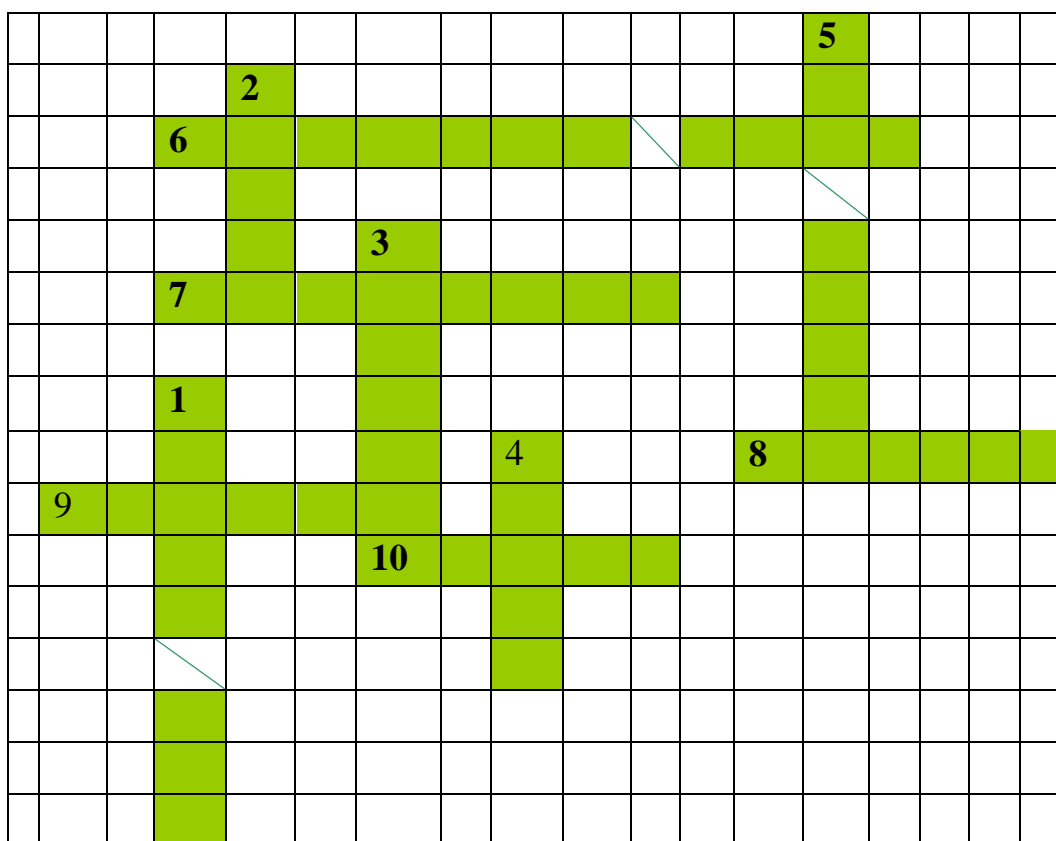
1. Яшланы Жаминат Керимованы яшаву ва яратывчулугъу гъакъда хабарлаву. Яшлар язган конспектлерине гёре, рефератларына, докладларына гёре Жаминатны яшаву гъакъда хабарлай.

2. Яшланы Жаминатны асарларыны атларын, кьачан китаплары чыкьгьанны билегенлигин тергемек учун цифралар гёрсетемен, олар шо йылда кьайсы китап язылгьанын айта:

- 1970-**«Яшланы сеси»,
- 1973-** «Чыракъ»,
- 1978-** «Насибим мени»,
- 1984** –«Айры яр»,
- 1985-** «Гюн сагьат»,
- 1986** «Таргьуну тангы»,
- 1990-** «Огь, кьатынлар»,
- 1991** «Йылан кьыз»,
- 1999** «Эллийинчи язбаш».

3. Кроссворд чечдиригь.

Экев досканы алдында ишлей.

Уьстден тьогье:

1.Ж.Керимованы 1991-нчи йылда чыкьгьан китабыны аты.

Солдан онггья:

6.Жаминатны 1978-нчи йылда чыкьгьан китабыны аты.

2. Жаминатны инг сыйлы кылыгы.
3. Шаир кызыны аты.
4. 1973-нчи йылда чыккыган ортакъ шийру китапны аты.
5. Ж. Керимованы 1985-нчи йылда чыккыган китабыны аты.
7. Жаминатны шийрулары чыккыган гыкуматны (элни) аты.
8. Ж. Керимованы шийрулары чыккыган гыкуматны (элни) аты.
9. Шаирни шийрулары шу гыкумат-да да (элде де) чыккыган.
10. Жаминат тувган юртну аты.

4. Поэманы яшлагыа гёнгюнден айтдырив.

5. Соравлагыа жавап берив:

- Тул кызы деген калиманы нечик англайсыз?
- Таргылуу кызыны келпетин ачмакы учун шаир не йимик чебер сёзлер кёоллай?

(Боран ургыан гюлдей сёнген яшылыклар,

Ол кызы учун битмей кыалган кыайгы-зар, гюл ачган баи сюювю сёндеген кызы. Ону гёзлери зарлы, бети бюрюиме, сюювю гючлю, гюнесуздай таза зарлы сюювю, кыара чачы кыардай болуп агыарган, кыуруп кыалган гюл терекге ошаган)

- Автор бу кызыны яшавуна нечик талчыгыа?

- Бу юртну уланлары нечик дав этген?

Ш. Янгылыкы ачыв : «Тул кызы». 2-6 бёлюклер.

1. Гиришив сёз. Блокадада, кыамазда болган Ленинградны эсгеремен. (суратлар гёрсетемен)

2. Сёзлюк иш:

Тарих - история.

Инсаплы - эдепли, намуслу, кыылыкылы.

Яв - дав.

Хат – кагыыз.

Гюнесув – ртуть.

3. Муаллимни поэманы эсгерилген бёлюклерин таысирли кюйде охуву.

4. Яшлагыа поэмадан кызыны ва ананы сёйлевюм бетлеге гёре охутдурув (сагыналашдырив).

5. Поэманы охулган бёлюклеринден тенглешидиривлени, метафораланы, эпитетлени табыв.

Боран ургыан гюлдей сёнген яшылыклар- тенглешидирив

Чайканы акы кыанатыдай-тенглешидирив.

Гюнесуздай таза – тенглешидирив.

Гем-гёк кёкню обьюм мени гёзлерим – метафора.

Кыанлы дав – эпитет.

Тул кызы десем, тунугыуп бир нечелер-анафора.

*Гём-гёк кёкню объюп мени гёзлерим –анафора.
Гёрген сайын ону зарлы гёзлерин-анафора*

IV. Башлапгъы бажарывлукъларын болдурув:

- Дав битгенде давдан къайтгъан уланлагъа тул къыз нечик къарай болгъан?

- Тойлар болагъанда огъар тынч болгъанмы экен?

- «Гёзле мени» деп Европаны не ерлеринден огъар кагъызлар гелген?

- Къыз къоччакъ сюйгенин нечик гёзлеген?

- Дагъы булай къайгъыда бирдагъы адам бар. О кимдир, негер о дагъы да бек къайгъыра?

- Не саялы шаир тул къызгъа дюньяны лап да сыйлы ташларындан эделик салар эдим дей?

- Шу къызны келпетин ачып ким хабарлар? (Бир нече яшны хабарлаву).

Олар тул къызны гючлю намусуну, къайратлы ягъыны, сюйгенине аминлигини, огъар инанагъанлыгъыны гъакъында айта. Автор огъар дюньядагъы инг де сыйлы ташлардан эделик салыр эдим дегени де шо саялы.

V. Рефлексия.

1. Мен бу поэманы не ерлерин ушатдым?

2. Неге?

3. Шулай асарлар бизде не йимик кылыкъланы тарбиялай?

Дарсны гъасиллерин чыгъарыв.

VI. Уыйге иш: «Тул къыз» деген поэмадагъы тул къызны гъакъында сочинение язмакъ.

О къыз йимик Кёстекде де сюйгенин гёзлеп къыз кюйде кългъан къыз бар, шону гъакъыда да сочинениеде эгермек.